

πλεονεξίας ειδικῶς τῶν πλουσίων καὶ τονίζει, ὅτι αὐταὶ «ἀπολλύουσι μᾶλλον τὴν πολιτείαν ἢ αἱ τοῦ δήμου»,¹⁾ τὸν πλοῦτον ὅμως ὡς τοιοῦτον ζητεῖ νὰ προστατεύῃ, ἀποκρούων τὰς κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεις καὶ λέγων : «δεῖ δ' ἐν μὲν ταῖς δημοκρατίαις τῶν εὐπόρων φείδεσθαι μὴ μόνον τῶ τὰς κτήσεις μὴ ποιεῖν ἀναδάστους, ἀλλὰ μηδὲ τοὺς καρπούς, ὃ ἐν ἐνίαις τῶν πολιτειῶν λανθάνει γιγνόμενον».²⁾ Καὶ ἐν τῷ ὁ Πλάτων θεωρεῖ ἀναγκαῖον, ὅπως οἱ «φύλακες» εἶναι ἐστερημένοι πάσης περιουσίας, ἵνα μὴ, «συμμιγνύμενος» ὁ «θνητὸς χρυσὸς» εἰς τὸ «θεῖον» χρυσίον καὶ ἀργύριον, δι' οὗ ἐπροικίσθῃ ἡ ψυχὴ των, μιάνη ταῦτα,³⁾ ὁ Ἄριστοτέλης, σχετικοποιῶν τὰ πάντα, διδάσκει, ὅτι «εὐτυχία μεγίστη τοὺς πολιτευομένους οὐσίαν ἔχειν μέσην καὶ ἱκανήν».⁴⁾

Ἡ τοιαύτη συμβιβαστικὴ καὶ μετριοστικὴ πολιτικὴ διάθεσις τοῦ Ἄριστοτέλους ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐξετίμησεν οὗτος «θεωρητικῶς» τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν πραγματικότητα. Ὁ Ἄριστοτέλης δὲν θεωρεῖ τὰς κοινωνικὰς διακρίσεις ὡς αἰρούσας ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἐνότητα τῆς πολιτείας. Ἡ ἀποψις τοῦ Πλάτωνος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐν ἑκάστη κατ' ἐπίφρασιν ἐνιαίᾳ πολιτεία ὑπάρχουν καὶ συναγωνίζονται ἀλλήλας διάφοροι, καθ' ὅλα ἀντίθετοι πολιτεῖαι, μετριάζεται ὑπὸ τοῦ Ἄριστοτέλους, ἐπειρανειακότερος δὲ καθίσταται ὁ τρόπος, καθ' ὃν συλλαμβάνεται ἡ πραγματικότης. Οἱ «εὐποροὶ» καὶ οἱ «ἀποροὶ», τοὺς ὁποίους ὁ Ἄριστοτέλης ἀντιπαρατάσσει πρὸς ἀλλήλους εἰς ὠρισμένα χωρία τῶν «πολιτικῶν» του, λησμονουμένης μάλιστα πολλάκις τῆς μεσαίας τάξεως, ἀποτελοῦν τὰ «μέρη»,⁵⁾ τὰ «μόρια»⁶⁾ δηλαδή τὰ ἀναγκαῖα⁷⁾ συστατικὰ τῆς πόλεως, τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Ὅχι μόνον δὲν διασποῦν τὰ μόρια αὐτὰ τὴν ἐνότητα τῆς πολιτείας, ἀλλὰ συνιστοῦν τὰ στοιχεῖα, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἡ πολιτεία. Ὁ Ἄριστοτέλης θεωρεῖ κατ' ἀρχὴν ὡς δυνατὴν τὴν ὁμαλὴν συμβίωσιν πλουσίων καὶ πτωχῶν, ἀναθέτων σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὴν βασιλείαν τὴν κοινωνικὴν ἀποστολήν, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ὁμαλότητα ταύτην τῆς συμβιώσεως. «Βούλεται δὲ ὁ βασιλεύς», λέγει ὁ Ἄριστοτέλης, «εἶναι φύλαξ, ὅπως οἱ μὲν

1) Ἄριστοτέλους, ἐνθ' ἀν., 1927α, 12.

2) Ἄριστοτέλους, ἐνθ' ἀν., 1309α, 14—17.

3) Πλάτωνος, Πολιτεία, 416 D κ.έ.

4) Ἄριστοτέλους, ἐνθ' ἀν., 1295 b, 39—40.

5) Ἄριστοτέλους, ἐνθ' ἀν., 1291 b, 7—8.

6) Ἄριστοτέλους, ἐνθ. ἀν., 1315α, 31—33.

7) Ἄριστοτέλους, ἐνθ. ἀν. 1289 b, 30.

κεκτημένοι τὰς οὐσίας μηδὲν ἄδικον πάσχωσιν, ὁ δὲ δῆμος μὴ ὑβρίζηται μηδέν». ¹⁾ Μόνον ὠρισμένα κακαὶ πολιτεῖαι, δηλαδή—συμφώνως πρὸς τὴν ὀρολογίαν τοῦ Ἀριστοτέλους — «παρέκβασεις» τῶν «ὀρθῶν πολιτειῶν» (βασιλείας, ἀριστοκρατίας καὶ τῆς καθ' αὐτὸ πολιτείας), συγκεκριμένως δὲ ἡ «ὀλιγαρχία», ἡ ὁποία ἀποτελεῖ παρέκβασιν τῆς «ἀριστοκρατίας», καὶ ἡ «δημοκρατία», ἡ ὁποία ἀποτελεῖ παρέκβασιν τῆς καθ' αὐτὸ «πολιτείας», ἐμφανίζουσι, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐξυπηρετοῦσαν μονομερῶς τὸ «συμφέρον» ὠρισμένης κοινωνικῆς τάξεως, ἡ μὲν «τὸ τῶν εὐπόρων», ἡ δ' ἑτέρα «τὸ τῶν ἀπόρων». ²⁾ Ὅσα τέλος εἰδικώτερα ἀναπτύσσει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ Θ' (Ε') βιβλίον τῶν «πολιτικῶν» περὶ στάσεων, δηλαδή περὶ κοινωνικῶν ἀγώνων καὶ ἐπαναστάσεων, ἐπικυροῦν ὅτι ἄνωτέρω ἐτονίσθη. Διακρίνων ὁ Ἀριστοτέλης τὰ διάφορα εἶδη στάσεων καὶ ἐπιχειρῶν διαφόρους ἀσχέτους πρὸς τὸ κεντρικὸν πρόβλημα λεπτολογίας, παραβλέπει τὴν πάλιν τῶν τάξεων ὡς κοσμοϊστορικὸν φαινόμενον, φράσσει τὴν ὁδὸν τῆς ἐρεῦνης, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνοίξει ὁ Πλάτων, ἡ δὲ ἐπίδρασις τῆς διδασκαλίας του ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε καὶ συγγραφεῖς, ὡς ὁ Πολύβιος, συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς τὸν Πλάτωνα εἰδικώτερον. ³⁾ δὲν κατορθώνουν πλέον νὰ ἀναλάβουν τὸ νῆμα τῶν περὶ κοινωνικῶν ἀγώνων σκέψεων καὶ παρατηρήσεων τοῦ Πλάτωνος. Περὶ τοῦ ἴδρουτοῦ εἰδικῶς τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας, τοῦ Ζήνωνος, ὁ ὁποῖος—ἐὰν δώσωμεν πίστιν εἰς τὰς πληροφορίες τοῦ Πλουτάρχου ⁴⁾—ἀνέπτυξε πολιτικὴν θεωρίαν σχετικὴν πρὸς τὴν τοῦ Πλάτωνος, δὲν γνωρίζομεν θετικόν τι. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τοὺς διαφόρους ἀναρχικοὺς καὶ οὐτοπιστὰς κομμουνιστὰς τῶν μετακλασσικῶν χρόνων, περὶ αὐτῶν γνωρίζομεν, ὅτι δὲν θίγουν πλέον κἂν τὸ πρόβλημα τῆς πάλης τῶν τάξεων ἢ μᾶλλον τῶν κοινωνικῶν ἐν γένει μερίδων. Ὅπως καὶ οἱ πρὸ τῆς ἐμφάνισεως τοῦ Μαρξ ἀναδειχθέντες κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα οὐτοπισταὶ κομμουνισταί, οὕτω καὶ οἱ κομμουνιστικὰς ἢ κομμουνιζούσας, ἀναρχικὰς ἢ κοσμοπολιτικὰς θεωρίας ἀναπτύξαντες μετακλασσικοὶ φιλόσοφοι, τοὺς ὁποίους πρέπει θεμελιωδῶς νὰ διακρίνωμεν ἀπὸ τοὺς συγχρόνους

1) Ἀριστοτέλους, ἐνθ. ἀν., 1310 b, 40—1311 a, 2.

2) Ἀριστοτέλους, ἐνθ' ἀν., 1279 b, 7—9.

3) Πολυβίου, Ἱστοριῶν VI, 5.

4) Κατὰ τὸν Pöhlmann, ἡ πληροφορία τοῦ Πλουτάρχου πρέπει νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον ἀκριβής. Πρὸς R o b e r t P ö h l m a n n ἐνθ' ἀν., II. Band, München M C M X X V, σ. 268 κ. ἐ.

ὄπαδους τοῦ κομμουνισμοῦ ἢ καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ,¹⁾ οὐδένα ἐπεχείρησαν συνδυασμὸν τοῦ κομμουνιστικοῦ ἢ καὶ τοῦ πνευματικῶς μᾶλλον θεμελιωθέντος κοινοτικοῦ ιδεώδους, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠρμήθησαν, πρὸς τὴν πάλιν τῶν τάξεων καὶ πρὸς τὰς διεκδικήσεις τῶν ὀπωσδήποτε καταδυναστευομένων. Ἐπὶ τὴν ὄλην διανοητικότητα τούτων ἐπέδρασαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀντισθενούς ἰδρυθεῖσα, εἰς τὴν διδασκαλίαν δὲ καὶ τὴν ζωὴν τοῦ Διογένους κατὰ τὸν χαρακτηριστικώτερον δυνατὸν τρόπον ἐκδηλωθεῖσα κυνικὴ φιλοσοφία, ἡ ὁποία ἀπορρίπτουσα τὰς ιδέας τῆς οἰκογενείας, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς πατρίδος («γάμου δ' ἀμηλήσεις καὶ παίδων καὶ πατρίδος»), ἐζήτει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἀπολύτρωσιν ἀπλῶς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ παντὸς πειρασμοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐμποδίζει ἀπὸ τοῦ νὰ ἀνεύρη ἐν ἑαυτῷ τὴν εὐδαιμονίαν.²⁾ Ἀπὸ τῆς ἀνάγκης ταύτης τῆς ἀπολυτρώσεως, ἀπὸ τῆς ἀδιαφορίας ἢ καὶ τῆς ἠθικῶς θεμελιουμένης ὑποτιμήσεως παντὸς πράγματος, τὸ ὁποῖον δεσμεύει καὶ «πειράζει» τὸν ἄνθρωπον, οὐχὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταξικῶς νοουμένων συμφερόντων καὶ δικαίων, ἐπήγασεν ὁ κομμουνισμὸς, κοσμοπολιτισμὸς καὶ πάσης φύσεως κοινοτισμὸς τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι συνδέουν τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα πρὸς τοὺς μέσους αἰῶνας. Ἐὰν ὁ Πλάτων ἐμφανίζεται ἀντιμετωπίζων τὸ πρόβλημα ἐν συνδυασμῷ τινι πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ὑπερατομικὴν ἰδέαν τῆς ἐνότητος τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας, οἱ συγγραφεῖς τῶν μετακλασσικῶν καὶ πρώτων χριστιανικῶν χρόνων ἐγκαταλείπουν καὶ αὐτὰ τὰ εἰς τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος σαφῶς διακρινόμενα στοιχεῖα τοιούτου τινὸς συνδυασμοῦ καὶ περιορίζονται εἰς οὐτοπικὰς μᾶλλον συλλήψεις. Αἱ συλλήψεις αὗται, ὡς π. χ. ἡ τοῦ Ἰαμβούλου, ὁ ὁποῖος περιέγραψε μὲ πρόθεσιν μᾶλλον μυθιστοριογραφικὴν τὸ καὶ ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ ἐπαινεθὲν πληρέστερον καὶ ἀκραιφνέστερον κομμουνιστικὸν σύστημα, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετό ποτε λόγος, δὲν ἐμφανίζονται συνδυάζουσαι κατὰ τρόπον σαφῆ τὸ οὐτοπικῶς συλλαμβανόμενον ιδεῶδες σύστημα πρὸς ὠρισμένην τάσιν καὶ ἀνάγκην τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος.³⁾ Ἐξαίρεσίν τινα ἀπὸ τῆς ἀπλῶς καὶ μόνον οὐ-

1) Πρὸβλ. σχετικῶς Edgar Salin, Geschichte der Volkswirtschaftslehre, Berlin 1929, σ. 17 κ. ἑ.

2) Πρὸβλ. σχετικῶς Karl Hildenbrand, ἐνθ' ἄν., σελ. 500 κ. ἑ.

3) Τοῦτο ἐξάγεται ἐν πάσῃ περιπτώσει σαφῶς ὡς πρὸς τὴν ἀνευρεθεῖσαν δῆθεν ἐν τῷ ὠκεανῷ φανταστικὴν νῆσον τοῦ Ἰαμβούλου ἐκ τῶν πληρο-

τοπικῆς κατευθύνσεως σημειώνουν τινές τῶν πρώτων πατέρων τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν, ἐὰν αἱ κοινωνικαὶ ἀντιλήψεις τῶν τριῶν συνεορταζόντων μεγάλων τῆς ἐκκλησίας μας ἱεραρχῶν κατηυθύνοντο ἢ ὄχι πρὸς τὸν κομμουνισμόν.¹⁾ Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει ἡμᾶς, ἀνασκοποῦντας τὴν ἱστορίαν οὐχὶ τοῦ κομμουνισμοῦ, ἀλλὰ τῶν περὶ τῆς πάλης τῶν τάξεων θεωριῶν, εἶναι τοῦτο : ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος συγκεκριμένως, ὁ ὁποῖος ἠσχολήθη καὶ μὲ συστηματικὴν μελέτην τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος, διαίρεσας τὴν κοινωνίαν εἰς δύο θεμελιώδη στρώματα καὶ ἐκφράσας σαφῶς τὴν ὑπὲρ τοῦ κατωτάτου τῶν στρωμάτων συμπάθειάν του,²⁾ συνεδύασε δητῶς τὴν ὑπαρξιν ἀγόνων κοινωνικῶν πρὸς τὴν ὑπαρξιν οἰκονομικῶν ἀντιθέσεων καὶ δὴ πρὸς τὸν θεσμόν τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας. Καὶ ὅπως ὁ Πλάτων εἰς τὴν «Πολιτείαν» του ἐθεώρησε τὴν ἐνότητά τῆς κοινωνίας προσκρούουσας εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ῥήματα, ὡς τὸ «ἐμὸν» καὶ τὸ «οὐκ ἐμὸν», ἐκφράζονται οὐχὶ ὑπὸ πάντων ὁμοῦ, ἀλλ' ὑφ' ἑκάστου χωριστά,³⁾ οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος κηρύσσει : «Τὸ σὸν καὶ τὸ ἐμὸν, τὸ ψυχρὸν τοῦτο ῥῆμα. Τότε γὰρ μάχη, τότε ἀηδία. Ἐνθα δὲ τοῦτο οὐκ ἔστιν, οὐδὲ φιλονεικία τίκεται ὥστε τοῦτο μᾶλλον ἐκείνου συγκεκριθήσεται ἡμῖν καὶ κατὰ φύσιν ἐστίν».⁴⁾ Αἱ φράσεις αὗται τοῦ μεγάλου ἱεράρχου δεικνύουν σαφῶς, ὅτι καὶ εἰς τοὺς πρώτους μεταχριστιανικοὺς χρόνους ἐγένετο ἀκόμη ὑπὸ τινων ὁ συνδυασμὸς τῶν κοινωνικῶν ἀγόνων καὶ «μαχῶν» πρὸς τὴν ὑπαρξιν τῆς οἰκονομικῆς ἀνισότητος. Φράσεις πάντως, ὡς αἱ ἀνωτέρω, ἀνήκουν εἰς τὰς τελευταίας, αἱ ὁποῖαι ἠκούσθησαν ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν εἰς τὴν ἀρχαιότητα πνευματικῶς καὶ κατ' οὐσίαν ὑπαγομένων μεταχριστιανικῶν τῆς κοινωνίας μελετητῶν.

Κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας παύουν ἐκδηλούμενα καὶ αὐτὰ τὰ οὐτοπικὰ ἀκόμη ὄνειροπολήματα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐπιχειρήσει ὁ ἀρχαῖος

φοριῶν, τὰς ὁποίας μᾶς δίδει περὶ αὐτῆς ὁ Διόδωρος. Πρβλ. Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, Βιβλιοθήκης ἱστορικῆς, II, 55—60.

1) Ἡ ἀποψις, καθ' ἣν κατηυθύνοντο πρὸς τὸν κομμουνισμόν, ἀμφισβητεῖται σοβαρῶς. Πρβλ. π.χ. Π. Μπρατσιώτου, Οἱ τρεῖς ἱεράρχαι καὶ τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, Ἀθήναι 1980.

2) Πρβλ. Gérard Walter, Les origines du communisme, Paris 1981, σ. 153 κ. ἐ.

3) Πλάτωνος, Πολιτεία, 462 C.

4) Πρβλ. Πέτρου Ἀντωνέσκου, Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὰ σοσιαλιστικὰ συστήματα, ἐν Ἀθήναις 1984, σ. 149.

κόσμος, δύων καὶ φθίνων, νὰ καταφύγῃ καὶ διασωθῆ. Ὁ Χριστιανισμός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς ζωῆς του, ἐνίσχυσεν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐκήρυσσον τὴν ἀπὸ πάσης πραγματικότητος καὶ δὴ τῆς κακῆς καὶ ἀδίκου πραγματικότητος φυγὴν, συνεφιλιώθη αἰφνιδίως, μέσῳ τῆς δυτικῆς κυρίως ἐκκλησίας, πρὸς τὴν κοινωνικὴν πραγματικότητα, περιέλαβε καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ Καίσαρος εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ Θεοῦ καὶ ἤσκησε τοιαύτην ἐπὶ τὰ πνεύματα ἐπίδρασιν, ὥστε, παρ' ὅλας τὰς ἀντιθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐξηκολούθουν βεβαίως διασπῶσαι τὴν κοινωνίαν, οὐδεμία σχεδὸν ἠκούσθη κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἰσχυρὰ ἐπαναστατικὴ φωνή. Ἦδη ὁ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων, («οὐκ ἔστιν ὁ πλοῦτος καὶ τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον τοῦ διαβόλου καθὼς νομίζουσι τινές...»), ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος, ὁ κατὰ τῆς κομμουνιστικῆς αἵρέσεως τῶν «ἀποστολικῶν» στραφεῖς,¹⁾ κυρίως δὲ καὶ συστηματικώτερον ὁ Αὐγουστῖνος²⁾ ἐμφανίζονται προλειπόμενοι τὸ ἔδαφος διὰ τὴν νομιμοποιήσασαν τὴν κοινωνικὴν πραγματικότητα στροφὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ κρατοῦσα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀνισότης ἐθεωρήθη κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προνοηθεῖσα, ἡ *divina providentia* ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἀπαλλάξῃ τὸ κοινωνικὸν καθεστῶς τῆς εὐθύνης διὰ πᾶσαν ἀδικίαν καὶ ἀντινομίαν. Αἱ κοινωνικαὶ διακρίσεις ἐθεωρήθησαν ὡς ἀπαραβίαστοι καὶ ὡς ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὴν κρατοῦσαν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἱεραρχίαν τῶν ἀγγέλων. Ὅπως ἐτιμωρήθη ὁ Σατανᾶς, οὕτω τιμωρεῖται καὶ ἐπὶ τῆς γῆς πᾶς ὅστις διεκδικεῖ δικαιώματα περισσότερα τῶν ἐκ τῆς κοινωνικῆς του θέσεως ἀπορροεόντων. Καὶ τὰ μεγαλείτερα τῶν μέσων αἰώνων πνεύματα, ὡς ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινᾶτος, ὁ συνδυάσας κατὰ τολμηρὸν διὰ τὴν ἐποχὴν του τρόπον τὸν Αὐγουστῖνον μετὰ τοῦ Ἀριστοτέλους,³⁾ συνέβαλον εἰς τὴν θεμελίωσιν καὶ διάδοσιν τοιούτων ἰδεῶν.

Μὲ τὸν Πλήθωνα καὶ τὸν Thomas Morus, οἱ ὁποῖοι συνεκρότησαν ἐκ νέου τὸν ἀρχαῖον οὐτοπικὸν κομμουνισμόν, κυρίως ὅμως

1) Πρβλ. ὡς πρὸς τὸν Κύριλλον καὶ τὸν Ἅγιον Ἐπιφάνιον: Πέτρον Ἀντωνέσκου, ἐνθ' ἀν., σ. 152 κ.έ.

2) Πρβλ. ὡς πρὸς τὸν Αὐγουστῖνον: Gérard Walter, ἐνθ' ἀν., σ. 203 κ.έ.

3) Πρβλ. προχείρως τὴν σύντομον μὲν, ἀλλὰ σαφῆ καὶ διαφωτιστικὴν περίληψιν τῶν διδαγμάτων τοῦ μεγάλου Δομινικανοῦ, τὴν ὁποίαν παρέχει ὁ Νικ. Λούβαρις εἰς τὸ ἔργον του: Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, ἐν Ἀθήναις 1933, τόμος πρῶτος, σ. 208 κ.έ.

μὲ τὸν Niccolò Machiavelli, τὸν μεγαλοφυῆ πολιτικὸν πραγματιστὴν, λήγει—εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦλάχιστον τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν θεωριῶν—ἡ μακρὰ περίοδος τῶν μέσων αἰώνων. Ὁ Machiavelli μάλιστα εἶναι ὁ πρῶτος καὶ μόνος Εὐρωπαῖος, ὁ ὁποῖος ἀνήγαγε πρὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τὸ φαινόμενον τῆς πάλης τῶν τάξεων εἰς ἀντικείμενον ἐπιστημονικῆς παρατηρήσεως, συνδυάσας μάλιστα τοῦτο πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ ἐξέλιξιν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν.

40.— Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Φλωρεντίας ἔργου του, κακίζων ὁ Machiavelli τὴν τακτικὴν τῶν παλαιότερων περὶ τὸ αὐτὸ θέμα ἀσχοληθέντων ἱστοριογράφων, ἐξαίρει τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἱστορίας ἡ περιγραφή τῶν κοινωνικῶν διαιρέσεων καὶ ἀγῶνων.¹⁾ Ἡ ἱστορία συγκεκριμένως τῆς Φλωρεντίας νοεῖται, κατὰ τὸν Machiavelli, κυρίως, ἔάν συνδυασθῇ πρὸς τοὺς ἀγῶνας, οἱ ὁποῖοι διεξήχθησαν, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν τῶν εὐγενῶν, μετὰ ταῦτα δὲ ἀφ' ἑνὸς μὲν μεταξὺ εὐγενῶν καὶ λαοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ «ὄχλου».²⁾ Δὲν ἠρκέσθη ὁμως ὁ Machiavelli εἰς τὸ νὰ περιγράψῃ ἀγῶνας κοινωνικοὺς καὶ νὰ τονίσῃ, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ περιγραφή τούτων διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἱστορίας. Εἰς τὸ «περὶ πολιτείας» ἔργον του, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει «παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν δέκα πρώτων βιβλίων τοῦ Λιβίου», λαμβάνων ὁ Machiavelli ἀφορμὴν ἐκ τῶν δεδομένων τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας καὶ ἐκφέρων συγκεκριμένως τὴν γνώμην, ὅτι ὁ κατακρίνων τοὺς ἀναπτυχθέντας ἐν Ρώμῃ ἀγῶνας μεταξὺ εὐγενῶν καὶ λαοῦ κατακρίνει καὶ παραγνωρίζει τὴν «πρώτην αἰτίαν τῆς διατηρήσεως τῆς ῥωμαϊκῆς ἐλευθερίας»,³⁾ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ κοινωνικαὶ διαιρέσεις καὶ ταραχαί, «τὰς ὁποίας οἱ περισσότεροὶ ἀμελετήτως καταδικάζουν», ἔχουν ἀγαθὰ συνήθως ἀποτελέσματα. Ἐκ τῶν κοινωνικῶν ἀγῶνων προκύπτουν, κατὰ τὸν Machiavelli, οἱ καλοὶ νόμοι.⁴⁾ Ἐκ τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς πάλης ἀντλεῖ ἡ πολιτεία τὴν δύναμιν τῆς ἀνανεώσεως καὶ διατηρήσεώς της. Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Machiavelli, ἡ ὁποία δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε ἀρκούν-

1) Niccolò Machiavelli, Die Florentinische Geschichte, «Sämtliche Werke», aus dem Italienischen übersetzt von Joh. Ziegler, IV. Band, Karlsruhe 1834, σ. VII κ. ἑ.

2) Πρβλ. N. Machiavelli, ἐνθ' ἀν., σ. VIII.

3) Πρβλ. N. Machiavelli, Vom Staate, «Sämtliche Werke», I. Band, Karlsruhe 1832, σ. 19.

4) Πρβλ. N. Machiavelli, ἐνθ' ἀν., σ. 20.

τως μελετηθῆ, συνδυάζει τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν πρὸς τοὺς κοινωνικοὺς ἀγῶνας καὶ δὴ κατὰ τρόπον ἐμφανίζοντα τὴν καλὴν τῶν πολιτειῶν ἀνάπτυξιν ἐξηρητημένην καὶ ὑποκινουμένην ἀπὸ τὴν πάλιν τῶν τάξεων καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς βασιζομένων πολιτικῶν μερίδων. Ὁ *Machiavelli* λοιπὸν ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἀνήγαγε τὴν πάλιν τῶν τάξεων εἰς οὐσιῶδες κίνητρον τῆς πολιτικῆς τῶν λαῶν ζωῆς. Ἐν καὶ μόνον βῆμα—βῆμα μικρὸν—ἐχρειάζετο διὰ νὰ ἀναχθῆ ἡ πάλιν τῶν τάξεων εἰς κίνητρον τοῦ ὅλου ἱστορικοῦ γίνεσθαι. Τὸ βῆμα τοῦτο ἐπεχειρήθη μὲν κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, συνετελέσθη ὅμως κυρίως ὀριστικῶς καὶ συστηματικῶς ὑπὸ τοῦ *Marx*.

41. — Ἀντιθέτως πρὸς τὸν *Heinrich Cunow*, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν ἤδη πραγματείαν του, τὴν ἀποτελοῦσαν συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν ἀκριβῶς τῆς περὶ ἀγῶνος τῶν τάξεων θεωρίας, ἀρχίζει τὴν ἱστορικὴν του ἀνασκόπησιν κατ' οὐσίαν μὲ τὸν *Linguet*,¹⁾ ὁ *Werner Sombart*, προβαίνων ἐν εἰδικῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἔργου του «Ὁ προλεταριακὸς σοσιαλισμὸς» εἰς ἀνάλογον ἀνασκόπησιν, ἀρχίζει ὀρθῶς μὲ τὸ ὄνομα ἀνδρός, ὁ ὁποῖος, παρὰ τὰς μεταρρυθμιστικὰς του ὡς ὑπουργοῦ διαθέσεις, δὲν ἦτο πάντως ἐπαναστάτης, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ *Necker*.²⁾ Ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀκολουθεῖ ὁ *Sombart* (χωρὶς ὅμως νὰ ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν ῥητῶς) τὸ παράδειγμα τοῦ *Lorenz von Stein*, ὁ ὁποῖος, εἰς ἀνάλογον ἐπίσης προβαίνων ἀνασκόπησιν, ἀνήγαγε τὴν πρώτην διατύπωσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ ταξικοῦ κράτους καὶ τῆς πάλιν τῶν τάξεων εἰς τὸν *Necker*.³⁾ Ὁ *Necker*, ὁ πρῶτος ἀστός, ὁ ὁποῖος ἀνῆλθεν εἰς ὑπουργικὸν ἐν Γαλλίᾳ ἀξίωμα καὶ ὁ ὁποῖος, θελήσας, ὡς εἶχε ματαίως ἐπιχειρήσει ἐν ἔτει 1776 καὶ ὁ *Turgot*, νὰ φορολογήσῃ καὶ τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν, ἀπηλλάγη ἐν ἔτει 1781 τῶν καθηκόντων του ὑπὸ τοῦ βασιλέως *Λουδοβίκου* τοῦ ΙΣ' ἢ μᾶλλον ὑπὸ τῶν περιστοιχιζόντων τοῦτον εὐγενῶν, διὰ νὰ κληθῆ ἐκ νέου ὅμως ἐν ἔτει 1788 καὶ νὰ προκαλέσῃ τὴν σύγκλησιν τῶν «*états généraux*», παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς φράσεις, εἰς τὰς ὁποίας διατυποῦται σαφέστατα ἡ ἰδέα τοῦ ταξικοῦ κράτους καὶ τῶν ὑπὸ μορφὴν ἀγῶνος ἐκδηλουμένων κοινωνικῶν ἀντιθέσεων. Εἰς τὸ σύγγραμμά

1) Πρβλ. *Heinrich Cunow*, ἐνθ. ἀν., σ. 339 κ. ἐ.

2) Πρβλ. *Werner Sombart*, *Der proletarische Sozialismus*, I, Band, Jena 1924, σ. 363.

3) Πρβλ. *Lorenz von Stein*, *Geschichte der sozialen Bewegung* κλπ., I. Band, München 1921, σ. 308 κ. ἐ.

του «Législation et commerce des grains», όπου τονίζει σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι οἱ ἰδιοκτῆται, ὀρίζοντες τὰς τιμὰς τῶν μέσων διατροφῆς καὶ τὰ ἐργατικά ἡμερομίσθια, διέπονται κατὰ τὴν ἐνέργειάν των ταύτην ὑπὸ ἐλατηρίων ἀναφερομένων μόνον εἰς τὴν διατήρησιν τῆς δυνάμεώς των,¹⁾ ὑπάρχει ἡ ἐξῆς χαρακτηριστικὴ φράσις: «Μελετῶντες τὴν κοινωνίαν καὶ τὰς σχέσεις της, καταλαμβάνομεθα ὑπὸ γενικῆς τινος ἰδέας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀξίζεις νὰ ἐμβαθύνωμεν· πρόκειται περὶ τῆς ἰδέας, ὅτι ὅλοι οἱ πολιτικοὶ θεσμοὶ ἔχουν γίνεαι πρὸς ὄφελος τῶν κατεχόντων... Θὰ ἔλεγε τις, ὅτι ὀλίγοι τινὲς ἄνθρωποι, κατανείμαντες τὴν γῆν εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, κατεσκεύασαν τοὺς νόμους... διὰ νὰ ἀσφαλίσωσιν ἐναντίον τῶν πολλῶν...».²⁾ Κατὰ τρόπον ἀνάλογον ἐξεφράσθη καὶ ὁ νομοδιδάσκαλος Simon Nicolas Linguet εἰς τὸ ἐν ἔτει 1767 ἐκδοθὲν ἔργον του «Théorie des lois civiles ou principes fondamentaux de la société», εἰς ὃν ἀνάγεται καὶ ἡ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν Saint-Simon, Gumplovicz καὶ Franz Oppenheimer ὑποστηρικθῆσα καὶ ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἰδίᾳ θεμελιωθῆσα θεωρία, καθ' ἣν αἱ κοινωνικαὶ ἀνισότητες ἐδημιουργήθησαν διὰ κατακτήσεων.³⁾ «Οἱ νόμοι», γράφει ὁ Linguet, «ἀποτελοῦν... ἀσφάλειαν δοθεῖσαν εἰς τοὺς πλουσίους ἐναντίον τῶν πτωχῶν..., ἀποτελοῦν... συνομοσίαν εἰς βῆρος τοῦ πολυπληθεστέρου τμήματος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους».⁴⁾ Ὁ Linguet, ὁ ὁποῖος, συγκρίνων τὴν δουλείαν πρὸς τὴν λεγομένην ἐλευθέραν ἐργασίαν, εἶχε τὸ θάρρος νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν δευτέραν βαρύτεραν καὶ ἀπανθρωποτέραν τῆς πρώτης,⁵⁾ ἔδωκε διὰ τῆς ἀνωτέρω φράσεως τὴν σκοτεινότεραν εἰκόνα τοῦ ταξικοῦ κράτους. Κατὰ τρόπον ἀνάλογον ὠμίλησεν ὀλίγα ἔτη ἀργότερον, ἀφ' οὗ εἶχε πλέον κηρυχθῆ ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, ὁ Volney, ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐν ἔτει 1791 ἐκδοθέντος ἔργου «Ruines».

42.— Ἡ ἀρχὴ ἐχρειάζετο ἀπλῶς νὰ γίνῃ διὰ νὰ μεταβληθῆ ἡ ἰδέα τοῦ ταξικοῦ κράτους καὶ τοῦ ταξικοῦ ἀγῶνος εἰς γενικὸν πολεμικὸν καὶ πολιτικὸν σύνθημα. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἰδέας τῆς ἰσότητος, τὴν

1) Πρβλ. Lorenz von Stein, ἐνθ' ἀν., σ. 309 καὶ Sombart, ἐνθ' ἀν., σ. 359.

2) Πρβλ. Sombart, ἐνθ' ἀν., σ. 363.

3) Πρβλ. Heinrich Cunow, ἐνθ' ἀν., σ. 339.

4) Πρβλ. Sombart, ἐνθ' ἀν., σ. 363 καὶ L. von Stein, ἐνθ' ἀν., σ. 309.

5) Πρβλ. H. Cunow, ἐνθ. ἀν., σ. 340, ὅπου μνημονεύεται ἡ χαρακτηριστικωτέρα περικοπὴ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Linguet.

ὅποιαν οἱ Rousseau καὶ Helvetius, Mably καὶ Brissot, ἔβλεπον ἐνσαρκουμένην εἰς πολιτικόν τι σύστημα ἀναιροῦν ἐν μέρει ἢ καὶ ἐν ὅλῳ τὸ ταξικὸν κράτος, ὑπὸ τὴν ἔμμεσον ἀφ' ἑτέρου ἐπίδρασιν καὶ τῆς ὑπὸ τὸν Turgot φυσιοκρατικῆς σχολῆς, ἣ ὅποια ἤρχισεν, ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστημονικῶν οἰκονομικῶν κριτηρίων, νὰ κατατάσῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τάξεις παραγωγικὰς καὶ μὴ, εἰς τὰς τάξεις ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐργάζονται, καὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀπολαμβάνουν ἀπλῶς, ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων, ἐδημιουργήθη ἐν Γαλλίᾳ, ἤδη πρὸ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως, τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο δυνατόν νὰ διαδοθῆ, καλλιεργηθεῖσα ἀπαξ, ἡ ἰδέα τῆς πάλης τῶν τάξεων. Ἡ μεγάλη γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἰδίᾳ κατὰ τὸ τρίτον καὶ πρὸς τὴν λεγομένην συμβατικὴν συνέλευσιν συνδεόμενον στάδιόν της, ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀρχηγούς της καὶ ἄμεσον ἀφορμὴν, ὅπως ἐκμεταλλευθῶν πολιτικῶς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἰδέαν. Οὕτω π.χ. εὗρισκομεν εἰς ἄρθρα τοῦ Jean Paul Marat δημοσιευθέντα εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν περιόδον ἤδη τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως ἐκδιδόμενον φύλλον «Ami du peuple», ὡς καὶ εἰς τὸ «Journal de la République française», σκέψεις περὶ τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων, εἰς τὰς ὁποίας δυνάμεθα, ὡς τονίζει ὀρθῶς ὁ Heinrich Cunow,¹⁾ νὰ ἀναζητήσωμεν τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς ὑπὸ τοῦ Marx ἀναπτυχθείσης θεωρίας περὶ τῆς πάλης τῶν τάξεων. Κατὰ τὸν Marat, ὀλόκληρος ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, δηλαδὴ μέχρι τοῦ ἔτους 1793, κατὰ τὸ ὅποιον ἐδολοφονήθη, ὡς γνωστόν, οὗτος, ἀποτελεῖ ἀγῶνα τάξεων ἀποβλεπουσῶν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν συμφερόντων των. Κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ὅποιον συμπίπτει κατὰ μέγα μέρος πρὸς τὸν βίον τῆς πρώτης, δηλαδὴ τῆς λεγομένης συντακτικῆς συνελεύσεως, ἐζήτησαν οἱ μεγαλοαστοὶ εἰδικῶς καὶ πλούσιοι νὰ ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸν τῆς φρεουδαλικῆς καὶ αὐλικῆς ἀριστοκρατίας. Μετ' αὐτοὺς ἤρχισαν διεκδικοῦντες, ὑπὸ τὸ σῆμα τῶν Γιρονδίνων, τὰ συμφέροντά των οἱ ἀπλοῖ ἄστοι καὶ ἐπιχειρηματῆαι, τέλος δὲ (συγκεκριμένως κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους 1793) ἦλθεν ἡ σειρὰ τοῦ πλήθους, τοῦ λαοῦ, δηλαδὴ τῶν χειρωνακτῶν, ἐργατῶν, πτωχῶν χωρικῶν, μικρῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐστερημένων περιουσίας διανοουμένων, τοὺς ὁποίους ὅλους ἐθεώρει ὁ Marat ἀποτελοῦντας ἐνιαίαν τάξιν, τὸ προλεταριάτον.²⁾ Ὑπὲρ αὐτῶν ἠγωνίσθη

1) Πρὸβλ. H. Cunow, ἐνθ' ἄν., σ. 341.

2) Πρὸβλ. H. Cunow, ἐνθ' ἄν., σ. 342. — Εἰς ἄρθρα τινὰ τοῦ «Ami du Peuple» ὀνομάζει μάλιστα πολλάκις ὁ Marat τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν κα-

Ε.Γ.Δ. της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἄλλως τε ὁ M a r a t, τονίσας, ὅτι «θὰ ἦτο κακὸν τὸ κέρδος, εἴαν, νικῶντες τὴν ἀριστοκρατίαν τῶν εὐγενῶν, ὑπετασσόμεθα εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ χρήματος». ¹⁾ Ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἠρμήνευσε τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν ὁ M a r a t δὲν ἀπέχει οὐσιωδῶς τοῦ χαρακτηριζομένου κακῶς ὡς προτοτύπου τρόπου, καθ' ὃν ἐπεχείρησε νὰ ἐρμηνεύσῃ ταύτην δεκαετηρίδας τινας ἀργότερον εἰς τὸ περὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασεως γνωστὸν ἱστορικὸν ἔργον του (τὸ ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 1824) ὁ M i g n e t.

Ὁ M a r a t ὅμως δὲν ἠρκέσθη ἀπλῶς εἰς τὸ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Οὗτος ἐπεχείρησεν—ὡς παρατηρήσαμεν ἤδη ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ—νὰ διαγνώσῃ καὶ τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα συνιστοῦν τὴν ἐγνοίαν τῆς τάξεως. Ἐπὶ τῶν φράσεων ἀκριβῶς, δι' ὧν ἐπεχείρησεν ὁ M a r a t τοῦτο, βασίζεται ὁ H e i n r i c h C u n o w, ἰσχυριζόμενος—καὶ δὴ ὀρθῶς—, ὅτι εἰς ὅσα ἔγραψεν ὁ M a r a t εὑρηνται ὅλα σχεδὸν τὰ στοιχεῖα τῆς ὑπὸ τοῦ M a r x ἀναπτυχθείσης θεωρίας περὶ τῶν τάξεων καὶ τοῦ ταξικοῦ ἀγῶνος. ²⁾ «Ἐν Γαλλίᾳ, ὡς καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας μοναρχίας», λέγει ὁ M a r a t, «εἶναι οἱ ὑπήκοοι διηρημένοι εἰς περισσοτέρας τάξεις μὲ διάφορα συμφέροντα, αἱ τάξεις δὲ αὗται χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων, περισσότερον ἴσως παρ' ὅ,τι χωρίζονται διὰ τῆς ἀνισότητος τῆς κοινωνικῆς των θέσεως καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων ἀγαθῶν, διὰ τῆς σημειουμένης μεταξὺ τούτων διαφορᾶς εἰς τὴν ἀνατροφὴν, τὰς προλήψεις, κλίσεις, τὰ ἔθιμα καὶ εἰς τὸν ἐν γένει τρόπον, καθ' ὃν διάγουν τὴν ζωὴν των». ³⁾ Εἰς τὴν φράσιν αὐτὴν ὑπάρχει πλήρως ἀνεπτυγ-

τωτάτην αὐτὴν τάξιν «προλεταρίους», ἀντλῶν τὴν ἐκφράσιν ταύτην συγκεκριμένως ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους.

1) Πρβλ. L. v o n S t e i n, ἐνθ' ἄν., σ. 295.

2) Ἀξιοσημεῖωτον εἶναι, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ M a r a t καὶ δὴ ὄχι κατὰ τὸν ΙΗ', ἀλλὰ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἄνθρωποι τοῦ αὐλικοῦ περιβάλλοντος Λ ο υ δ ο β ἰ κ ο υ τοῦ ΙΔ' διετύπωσαν φράσεις καθαρῶς «μαρξιστικοῦ» περιεχομένου. Οὕτω π. χ. ὁ M a r q u i s d e L a F a r e («Mémoires et Réflexions sur les Principaux Événements du Règne de Louis XIV et sur le Caractère de ceux qui y ont eu la principale Part»), διατυπώνει, χωρὶς βεβαίως νὰ φθάσῃ εἰς ὃ σημεῖον ἔφθασεν ὁ M a r a t, τὰς ἐξῆς φράσεις: «Je crois qu' il n' y ait personne qui n' ait senti par lui-même, qu' on pense et qu' on agit différemment dans la bonne et la mauvaise fortune, dans les richesses et dans la pauvreté». «Tout le monde prend l' esprit de son état». Πρβλ. R o b e r t M i c h e l s, Probleme der Sozialphilosophie, Leipzig und Berlin 1914, σ. 103, ὑποσ. 3.

3) Πρβλ. H. C u n o w, ἐνθ' ἄν., σ. 343.

μένος ὁ πυρὴν τῆς θεωρίας τοῦ M a r x, καθ' ἣν εἰς ἐκάστην τάξιν ἀντιστοιχεῖ ἰδιαιτέρα συνείδησις, ἰδιαιτέρα ἰδεολογία, τῶν ἰδεολογιῶν προκαλουσῶν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων χάσματα, τὰ ὁποῖα εἶναι μεγαλείτερα τῶν προκαλουμένων ὑπὸ τῶν οἰκονομικῶν ἀπλῶς διαφορῶν.

Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἰδέας τῆς πάλης τῶν τάξεων δὲν ὑστέρησαν ἀπέναντι τοῦ M a r a t καὶ ἄλλοι ἡγέται τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Φράσεις, ὡς αἱ τοῦ C h a u m e t t e : « Ἐδῶ πρόκειται περὶ φανεροῦ πολέμου τῶν πλουσίων κατὰ τῶν πτωχῶν Πρέπει νὰ τοὺς προλάβωμεν, πρέπει ἡμεῖς νὰ τοὺς συντρίψωμεν . . . », ¹⁾ ὑπῆρξαν, ἰδίᾳ κατὰ τὰς πονηρὰς ἐκεῖνας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1793, καθ' ἃς ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ H é b e r t καὶ τῶν ὁπαδῶν του ἐτέθη πλέον ἡ τρομοκρατία εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, καθημερινῆς σχεδὸν χρήσεως. Δὲν ἔχομεν ὅμως ὑπ' ὄψιν ἀπλᾶς μόνον φράσεις. Καὶ θεωρητικῶς ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ πολλῶν ἄλλων ἡγετῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἡ ἰδέα τῆς πάλης τῶν τάξεων. Τὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ L o u i s P r u d h o m m e ἐκδοθὲν ὄργανον τῶν ριζοσπαστῶν Ἰακωβίνων, τὸ ἐβδομαδιαῖον δηλαδὴ φύλλον «R é v o l u t i o n s d e P a r i s», περιλαμβάνει πολλὰ ἄρθρα κινούμενα εἰς τὴν σφαιρὰν τῶν ἀνωτέρω ἀναπτυχθεισῶν σκέψεων τοῦ M a r a t, ὁ R o b e s p i e r r e δὲ συγκεκριμένως, ὁ ὁποῖος ὠρμήθη ἀπὸ τοῦ R o u s s e a u, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐκ φύσεως καλός, αὐτὸς δὲ διέφθειρε τὸν ἑαυτόν του, ἐτόνισεν ἐπανειλημμένως εἰς τοὺς περιφήμους λόγους του, ὅτι οἱ ὀλίγοι ἐκμεταλλεύονται τοὺς πολλούς, ὅτι αἱ νομοθεσίαι δὲν ἐφρόντισαν μέχρι τοῦδε εἰ μὴ «νὰ ἀναγάγουν τὰ ἐγκλήματα αὐτὰ εἰς σύστημα», ²⁾ ὅτι τέλος ὁ κατὰ φύσιν ἄνθρωπος, δηλαδὴ ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, δέον νὰ ἀναζητηθῇ μόνον εἰς τὰ κατώτατα κοινωνικὰ στρώματα. ³⁾

43.— Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὸν S a i n t - S i m o n, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς ἱστορικὰς του μελέτας ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων, ἐπιχειρήσας μάλιστα, ὄχι βεβαίως, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ P a u l B a r t h, ⁴⁾ αὐτὸς πρῶτος, πάντως ὅμως καὶ αὐτὸς μετὰ τοὺς L i n g u e t, V o l n e y καὶ ἄλλους, νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ἱστορίαν ἐν

1) Πρβλ. A l b e r t M a t h i e z, La révolution française, Paris 1927, Tome III (La terreur), σ. 46.

2) Πρβλ. W. S o m b a r t, ἐνθ. ἀν. σ. 363 κ. ἐ.

3) Πρβλ. L. n o v S t e i n, ἐνθ' ἀν., σ. 298.

4) Πρβλ. P a u l B a r t h, Die Philosophie der Geschichte als Soziologie, Erster Teil, Leipzig 1922, σ. 166.

πολλοῖς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς περὶ ἀγῶνος τῶν τάξεων θεωρίας, πάντες οἱ μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν, συγκεκριμένως δὲ μέχρι τοῦ Marx, ὡς σοσιαλισταὶ ἢ κομμουνισταὶ ἀναδειχθέντες συγγραφεῖς, οἱ λεγόμενοι οὕτοπισταί, ἐγκατέλειψαν τὴν ἀρχὴν τῆς πάλης τῶν τάξεων, ἐγκατέλειψαν δὲ ταύτην καὶ ὡς ἀρχὴν ἱστορικῆς ἐρεῦνης καὶ ὡς ὄργανον ἀγῶνος. Τοῦτο ἰσχύει ὡς πρὸς ὅλους τοὺς ἀναδειχθέντας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Γάλλους καὶ Ἄγγλους σοσιαλιστὰς καὶ κομμουνιστὰς, τὸν Charles Fourier καὶ τὸν ἀπόστολόν του Victor Considérant, τὸν Cabet καὶ τὸν Louis Blanc, τὸν Proudhon καὶ τὸν Owen, τέλος δὲ καὶ ὡς πρὸς τοὺς Γερμανούς. Χαρακτηριστικὸν εἶναι μάλιστα τοῦτο: τόσον ξένη ἦτο πρὸς αὐτοὺς ἡ ἀρχὴ τῆς πάλης τῶν τάξεων, τόσον ἄσχετον ἐθεώρουν οὗτοι τὸν σοσιαλισμὸν πρὸς τὰ συμφέροντα, τὰς διεκδικήσεις καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦ προλεταριάτου, ὥστε, ὅταν ἐξεδόθη τὸ πρῶτον (δηλαδὴ ἐν ἔτει 1842) τὸ ἀνωτέρω ἐπανελημμένως χρησιμοποιηθὲν ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Lorenz von Stein εἰς τὴν ἀρχικὴν του μορφήν καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Der Sozialismus und Kommunismus des heutigen Frankreich (ein Beitrag zur Zeitgeschichte)», ὅταν δηλαδὴ ἐν τῇ πρώτῃ ἤδη ἐκδόσει τοῦ θεμελιώδους τούτου ἔργου ἐτονίσθη, τεθέντων οὕτω ὑπὸ τοῦ Lorenz von Stein, δηλαδὴ ὑπὸ μὴ σοσιαλιστοῦ, τῶν θεμελίων τοῦ «ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ», ὅτι σοσιαλισμὸς καὶ κομμουνισμὸς νοοῦνται μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦ προλεταριάτου, ὁ σοσιαλιστὴς Moses Hess κατήγγειλε τὴν ἀποψιν ταύτην ὡς ὀφειλομένην εἰς πνεῦμα ἀντιδράσεως.¹⁾

Ἐὰν ὁμως οἱ τὸν σοσιαλισμὸν θεωρητικῶς καλλιεργήσαντες ἔχασαν πᾶσαν οὐσιαστικὴν πρὸς τὰ ἱστορικὰ προβλήματα ἐπαφήν, ἐγκατέλειψαν δὲ συγκεκριμένως τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων, ἄλλοι, ἔξω τῆς

1) Πρβλ. W. Sombart, ἐνθ' ἀν. σ. 367.—Ὁ Marx βεβαίως ἀποκατέστησεν (ὄχι μόνον διὰ τοῦ ἔργου του, τὸ ὅποιον βασίζεται ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ L. von Stein ὑποστηριχθέντος συνδυασμοῦ τοῦ σοσιαλισμοῦ πρὸς τὸ προλεταριάτον, ἀλλὰ καὶ διὰ ῥητῆς ὁμολογίας του) τὸν L. von Stein εἰς τοὺς προδρόμους τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ, τονίσας, ὅτι οὗτος εἶναι ἀληθῆς ῥεαλιστὴς περιφερόμενος ἀπλῶς μὲ τὸν μανδύαν τοῦ ἰδεαλισμοῦ (πρβλ. Gottfried Salomon, Vorwort zu: L. von Stein, ἐνθ' ἀν., Bd. I, σ. XLII). Πάντως ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ L. von Stein πρὸς τὸν ἰδεαλισμὸν πρβλ.: Panajotis Kanellopoulos, Die Grundrichtungen der Gesellschaftslehre Lorenz von Steins, ἐν «Archiv. für Geschichte der Philosophie und Soziologie», Bd. 39, Heft 3/4, σ. 246 κ.έ.

σφαίρας τῆς ἐπιρροῆς των κινούμενοι ἐργατικοὶ ἡγέται, ὡς οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὴν τετάρτην δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος δράσαντες John Bell καὶ O'Brien, ἱστορικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἀστικῶν κατευθύνσεων, ὡς οἱ Mignet, Thierry καὶ Guizot, τέλος δὲ καὶ ὁ εἰς νεαρωτάτην ἡλικίαν ἐκλιπὼν ποιητῆς καὶ δημοσιογράφος, ὁ συγγραφεὺς τοῦ δραματικοῦ ἔργου «Ὁ θάνατος τοῦ Δαντῶν» Georg Büchner, ἐξηκολούθησαν καλλιεργοῦντες τὴν κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα διαμορφωθείσαν ἀρχὴν τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων.¹⁾ Τινὲς τούτων προσέδωκαν μάλιστα εἰς αὐτὴν ἀπόλυτον ἰσχύν, θεωρήσαντες τὰ πάντα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς ἐρμηνευόμενα δι' αὐτῆς.

Ὅταν ἐνεφανίσθη λοιπὸν ὁ Karl Marx, εὔρεν εἰς τὰς κυριωτέρας τῆς γραμμῆς ἀνεπτυγμένην τὴν θεωρίαν περὶ τῆς πάλης τῶν τάξεων. Ὁ Lorenz von Stein ἰδίᾳ, ἀδιάφορον, εἰάν δὲν προσέδωκεν, ὅπως ἄλλοι πολλοὶ (ἀπὸ τοῦ Volney μέχρι τῶν Ἀγγλῶν ἐργατικῶν ἡγετῶν), εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πάλης τῶν τάξεων ἀπόλυτον ἰσχύν, εἶχε κατορθώσει ἤδη διὰ τῶν ἱστορικῶν του ἐρευνῶν νὰ ἐφαρμόσῃ ταύτην εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς κοινωνίας κατὰ τρόπον ἀριεπιτότερον, νὰ συνδυάσῃ δὲ ταύτην, ὡς ἐλέχθη ἤδη, εἰδικῶς πρὸς τὸν σοσιαλισμόν. Εἰς τὸν Marx δὲν ὑπελείπετο πλέον εἰ μὴ νὰ θέσῃ ἐπὶ τῆς καθ' ὅλα σχεδὸν ἀνεπτυγμένης ἤδη θεωρίας περὶ τῆς πάλης τῶν τάξεων τὸ σῆμα τοῦ ἰσχυροῦ καὶ μεγάλου ὀνόματός του. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐγένετο τοῦτο, ἐλησμονήθη ὁ «Κολόμβος» καὶ ἡ θεωρία χαρακτηρίζεται πλέον συνδεομένη πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Marx. Ἡ μοῖρα δὲν εἶναι ὅμως παράλογος, ὅταν διαπράττῃ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰς ἀδικίας εἰς βᾶρος τῶν προηγουμένων. Ἐὰν οἱ ἄλλοι ἀνεκάλυψαν τὴν περὶ τῆς πάλης τῶν τάξεων θεωρίαν, ὁ Marx κατώρθωσε κάτι, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀνώτερον τῆς ὑπ' αὐτῶν γενομένης ἀνακαλύψεως: ὁ Marx ἐθεμελίωσεν αὐτὴν θεωρητικῶς, ἀπεκάλυψε δὲ—καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερον—τὴν σημασίαν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος θεωρίας εἰς τὸ προλεταριᾶτον ὅλου τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦ Marx ἀπέκτησεν αὕτη τὸν κοσμοϊστορικὸν καὶ παγκοσμίως ἀνατρεπτικὸν χαρακτῆρα της. Τοῦ Marx ἡ φωνὴ ἀπηυθύνθη πρὸς τὸ προλεταριᾶτον ὅλου τοῦ κόσμου. Καὶ αὐτοῦ ἡ φωνὴ εἶχε τὴν ἔντασιν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἀπητεῖτο διὰ νὰ εἰσακουθῇ καὶ ἀπὸ τὸ προλεταριᾶτον ὅλου τοῦ κόσμου. Δικαίως λοιπὸν συνδυάζεται ἡ περὶ τῆς πάλης τῶν τάξεων θεωρία πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Marx.

44.— «Ἡ ἱστορία πάσης μέχρι τοῦδε κοινωνίας εἶναι ἡ ἱστορία

1) Πρὸβλ. W. Sombart, ἐνθ' ἀν., σ. 364 κ. ἐ.

ταξικῶν ἀγῶνων». Μετὰ τὴν φράσιν αὐτὴν ἀρχίζει, μετὰ σύντομον προεισαγωγικὸν σημεῖωμα, τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ὑπὸ τῶν Marx καὶ Engels συνταχθέντος «κομμουνιστικοῦ μανιφέστου». ¹⁾ Ἡ ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα φράσις διατυπωμένη ἀρχὴ μᾶς εἶναι ἤδη γνωστὴ. Ἐὰν ὄχι εἰς τὴν διατύπωσιν, ἣν ἔδωκαν εἰς αὐτὴν οἱ Marx καὶ Engels, πάντως εἰς τὸ νόημά της. Ἐτι γνωστότερα (καὶ ὡς πρὸς τὴν διατύπωσιν ἀκόμη γνωσιὰ) εἶναι ὅσα ἀκολουθοῦν ἐν τῷ «κομμουνιστικῷ μανιφέστῳ» πρὸς ἐπεξήγησιν τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης φράσεως, ἰδίᾳ ὅσα ἀφοροῦν τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους, τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. «Ἡ πολιτικὴ, ἐξουσία... εἶναι», λέγουν οἱ Marx καὶ Engels, «ἡ ὀργανωμένη ἐξουσία τάξεώς τινος πρὸς καταπίεσιν ἄλλης τάξεως». ²⁾ Τὴν σκέψιν αὐτὴν, ἣ ὁποία ἐπαναλαμβάνεται εἰς πλείστα ἔργα τῶν Marx Engels, εὗρομεν διατυπωθεῖσαν, εἰς ὕψος μάλιστα ἐντονώτερον, ὄχι μόνον εἰς τοὺς λόγους καὶ τὰ ἄρθρα τῶν ἡγετῶν τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν προεπαναστατικῶν συγγραφέων, ὡς καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Γνωστὴ μᾶς εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ διατυπωμένη ἤδη ἐν τῷ «κομμουνιστικῷ μανιφέστῳ», ³⁾ κατ' ἐξοχὴν δὲ χαρακτηρίζουσα τὴν περὶ τάξεων θεωρίαν τῶν Marx καὶ Engels ἀρχή, καθ' ἣν εἰς τὴν ὑπαρξιν ἐκάστης τάξεως ἀντιστοιχοῦν καὶ ὠρισμένα ἰδέαι, παραστάσεις καὶ σκέψεις, ὅτι αἱ ἰδέαι αὐταί, αἱ ταξικαὶ συνειδήσεις, χωρίζουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' ἀλλήλων περισσότερο παρ' ὅ,τι χωρίζουν τούτους αἱ οἰκονομικαὶ διαφοραὶ αὐταὶ καθ' ἑαυτάς, ὅτι τέλος αἱ ἐπικρατοῦσαι εἰς ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν ἰδέαι δὲν εἶναι εἰ μὴ αἱ ἰδέαι τῆς κρατούσης τάξεως. Καὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην εἶχε διατυπώσει, ὡς γνωρίζομεν ἤδη, ὁ M a r x, ἀδιάφορον, ἐὰν τὴν διέτύπωσε προχείρως καὶ ἐὰν δὲν ἔφθασεν εἰς τὸ περὶ ταυτότητος τῶν ἰδεῶν ἐποχῆς τινος καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς ἐν αὐτῇ κρατούσης τάξεως συμπέρασμα. Νέα εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Marx καὶ Engels δὲν εἶναι ἡ περὶ τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων θεωρία αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἡ θεμελίωσις τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν ὁ ἀγὼν τῶν τάξεων κινεῖ τὴν ἱστορίαν, ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ, εἰδικώτερον δὲ—καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων

1) Ὑπ' ὄψιν ἔχομεν τὴν ὑπὸ K a r l K a u t s k y γενομένην ὀγδόην γερμανικὴν ἔκδοσιν τοῦ κομμουνιστικοῦ μανιφέστου. Πρβλ. ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνωτέρω φράσιν «Das Kommunistische Manifest», Berlin 1928, σ. 25.

2) Πρβλ. «Das Kommunistische Manifest», σ. 45.

3) Πρβλ. «Das Kommunistische Manifest», σ. 43.

είναι νέον — ἐπὶ τῆς θεωρίας περὶ τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Ἡ προσπάθεια, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν ἀργότερον οἱ Marx καὶ Engels, ὅπως θεμελιώσουν τὴν περὶ τῆς πάλης τῶν τάξεων ἀρχὴν ἐπὶ τοῦ Δαρβινισμοῦ, δὲν εἶχεν οὐσιώδη σημασίαν. Τονίζων ὁ Marx εἰς δύο ἐπιστολάς, ἐξ ὧν ἡ μία ἀπηυθύνθητο πρὸς τὸν Engels, ἡ δ' ἄλλη πρὸς τὸν Lassalle, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Darwin ἀποτελεῖ τὴν φυσικοεπιστημονικὴν βάσιν τῆς περὶ τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων θεωρίας,¹⁾ δώσας δὲ τοιουτοτρόπως ἀφορμὴν εἰς τὸν Engels νὰ ἰσχυρισθῆ ἄργότερον, ὅτι ὁ ἐν τῷ κεφαλαιοκρατικῷ καθεστῶτι ἀναπτυσσόμενος ἀγών, δι' οὗ παραμερίζεται πάντοτε ὁ ἀσθενέστερος, ἀποτελεῖ προέκτασιν τοῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος, ὃν ἀνεκάλυψεν ὁ Darwin ἐν τῇ φύσει,²⁾ περιέπλεξε μᾶλλον, ἀντὶ νὰ θεμελιώσῃ, τὴν περὶ τῆς πάλης τῶν τάξεων θεωρίαν. Διότι, ἐὰν ὁ ἀγών τῶν τάξεων ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, δι' ἧς ἐξηγεῖ ὁ Darwin κατ' ἀρχὴν τὸν ἐν τῇ φύσει ἀναπτυσσόμενον περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῆ, πῶς θὰ ὑπάρξῃ εἰς τὸ μέλλον καθεστῶς κοινωνικὸν ἑστερημένον, ὡς διδάσκουν οἱ Marx καὶ Engels, ἀπολύτως ἀνταγωνιστικοῦ χαρακτήρος.³⁾ Δὲν ἦτο λοιπὸν ἀεὶ ἀσφαλῶς περιττόν, ἀλλ' ἦτο καὶ ἐπικίνδυνον τὸ ὑπὸ τῶν Marx καὶ Engels ἐπιχειρηθέν, ὅπως θεμελιώσουν τὴν περὶ τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων θεωρίαν ἐπὶ τοῦ Δαρβινισμοῦ. Ἡ μεταξὺ Δαρβινισμοῦ καὶ Μαρξισμοῦ σχέσις εἶναι — παρ' ὅλα ὅσα ἀντιθέτως λέγονται⁴⁾ — ἐλαχίστη καὶ σχεδὸν μόνον ἐξωτερική.⁵⁾ Ὁ Marx ἔπρεπε νὰ ἀρκεσθῆ εἰς τὸ νὰ θεμελιώσῃ τὴν

1) Πρβλ. Karl Vorländer, Karl Marx, sein Leben und sein Werk, Leipzig 1929, σ. 176.

2) Πρβλ. Fr. Engels, Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft, Berlin 1928, σ. 293 κ. ε.

3) Πρβλ. καὶ Παν. Κανελλόπουλου, Κάρολος Μάρξ (συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν θεωριῶν), Ἀθήναι 1931, σ. 86 κ. ε.

4) Πρβλ. Enrico Ferri, Sozialismus und moderne Wissenschaft (Darwin - Spencer - Marx), μετάφρ. ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ὑπὸ Hans Kurella, Leipzig 1895, ὡς καὶ Ludwig Woltmann, Die Darwinische Theorie und der Sozialismus, Düsseldorf 1899.

5) Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν διδασκαλίαν τῶν ὁπαδῶν τοῦ «κοινωνιολογικοῦ δαρβινισμοῦ», τὴν ὁποίαν ἀντέκρουσε συστηματικῶς καὶ ἐν πολλοῖς ἐπιτυχῶς, κάμνων ὁμως πάντως κατάχρησιν τῆς εὐφυολόγου διαθέσεώς του, ὁ J. Nowicow (La critique du Darwinisme social, Paris 1910), οὔτε ὡς ἐξωτερικὴν δικαιούμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν σχέσιν μεταξὺ Δαρβινισμοῦ

ἀρχήν, καθ' ἣν ἡ πάλη τῶν τάξεων κινεῖ τὴν ἱστορίαν, ἐπὶ τῆς θεωρίας του περὶ τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ τῆς ἐπαναστατικῆς τούτων ἀποστολῆς ἐν τῷ ἱστορικῷ γίνεσθαι.

45.— Ὑπὸ πολλῶν, ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν κακῶν Μαρξιστῶν, θεωρεῖται ὁ Marx ἰδὼν τὴν ἱστορίαν ὡς κινουμένην ὑπὸ τοῦ ἀγῶνος δύο μόνων τάξεων, τῶν κρατούντων καὶ καταπιεζομένων, θεωρεῖται δηλαδὴ συλλαβὼν τὴν ἱστορίαν ὡς ἀπλοῦν τι σχῆμα λόγου καὶ ἀντιλόγου. Ἡ ἀφελὴς αὕτη σχηματοποίησις τῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία θὰ ἐνεφάνιζε τὸν Marx ὑστεροῦντα ἀπέναντι τῆς δημαγωγικῆς φρασεολογίας τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν Marx, ὁ ὁποῖος — καὶ ὅταν ἀκόμη συνέγραφε μετὰ τοῦ Engels τὸ «κομμουνιστικὸν μανιφέστον» — κατεῖχεν ἤδη, παρὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του, ἀρκούντως τὴν ἱστορίαν. Οἱ Marx καὶ Engels ἐγνώριζον ἤδη — καὶ δὲν τὸ ἀπέκρουσαν εἰς τὸ καθαρῶς προπαγανδιστικὸν μανιφέστον των — ὅτι ἡ ἱστορία ἐμφανίζει τὰς παραδοξωτέρας τῶν ποικιλιῶν, ὅτι ἐνῶ εἰς τὴν Ρώμην π. χ. ὑπῆρχον πατρῴικοι, ἱππότες, πληβεῖοι καὶ δοῦλοι, κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ὑπῆρχον φεουδίαρχοι, βασιῆφοι, πλήρεις πολῖται τῶν συντεχνιακῶς ὀργανωμένων πόλεων, ἀπλοῖ καὶ εἰς ὑποδεεστέραν μοῖραν εὐρισκόμενοι σύντροφοι τούτων, ὡς καὶ δουλοπάροικοι, τέλος δὲ ὅτι εἰς ἐκάστην τῶν τάξεων ἡ

καὶ Μαρξισμοῦ. Ὁρμώμενοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς κατέληξαν οἱ συνεπεῖς πρὸς τὸν Δαρβινισμόν μελετηταὶ τῆς κοινωνίας εἰς τὰ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἰδεολογίαν τοῦ Μαρξισμοῦ συμπέρασμα, ὅτι οἱ πτωχοὶ καὶ αἱ καταδυναστευόμενοι πάσχουν δικαίως καὶ πρὸς τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος, διότι εἶναι οἱ πνευματικῶς, ψυχικῶς, ἠθικῶς καὶ φυσικῶς ἀθλιοὶ καὶ κατώτεροι. Μόνον τότε εἶναι τις συνεπὴς πρὸς τὸν Δαρβινισμόν καὶ ἐπεκτείνει τὴν ἰσχύν του ὀρθῶς καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, ὅταν ταυτίσῃ — ὅπως ἐταύτισεν ὁ Otto A m m o n εἰς τὸ ἔργον του «Die Gesellschaftsordnung und ihre natürlichen Grundlagen» (πρώτη ἔκδοσις ἐν ἔτει 1895) — τοὺς πλουσίους πρὸς τοὺς ἀξίους, δηλαδὴ βιολογικῶς, πνευματικῶς καὶ ψυχικῶς ἰσχυρούς. Συμφέρει ὅμως ἡ τοιαύτη ἀποψις εἰς τὸν Μαρξισμόν; Ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν συμφέρει, δὲν εἶναι ἡ ἀποψις αὕτη καὶ ὀρθή. Ἡδὲ ὁ Achille Loria ἀπέκρουσε ταύτην ἐπιτυχῶς, ὁ δὲ Robert Michels, ἀνατρέπων καὶ αὐτὸς διὰ λεπτοτάτων ἐπιχειρημάτων τὸν κοινωνιολογικὸν Δαρβινισμόν καὶ ἀποδεικνύων, ὅτι ἡ φυσικὴ ἐπιλογή οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι «ἐνῶ ἡ πενία ἀφανίζει καὶ αὐτὸν τὸν ἰσχυρόν, διατηρεῖ ὁ πλοῦτος εἰς τὴν ζωὴν καὶ αὐτὸν τὸν ἀδύνατον. Ὁ νόμος τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς μεταβάλλεται διὰ τῆς σημερινῆς οἰκονομίας εἰς τὸν νόμον τῆς παρὰ φύσιν καταπίεσεως». Πρὸβλ. Robert Michels, ἐνθ' ἀν. σ. 114 κ. ἐ., ἰδίᾳ δὲ σ. 118.